

KS. WŁODZIMIERZ BROŃSKI

TREŚĆ PRAWA AUTORSKIEGO DO KAZANIA

Mimo podejmowanych współcześnie dyskusji zagadnienie kazania¹ jako utworu w przepisach o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie doczekało się, niestety, opracowań naukowych. Istnieje wyraźny deficyt naukowej refleksji w tym zakresie. Poza jednym artykułem autorstwa T. Naganowskiego pt. *Cudze myśli i słowa w czyichś ustach. Głos prawnika* brakuje obiektywnych publikacji i merytorycznych dyskusji opartych na faktycznym stanie prawnym i stwierdzających rzeczywisty stan rzeczy².

Prezentacja tematu w niniejszym opracowaniu zostanie oparta przede wszystkim na analizie przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, uchwalonej 4 lutego 1994 r.³ Analiza i stosowanie prawa autorskiego wymaga także uwzględnienia innych źródeł prawa powszechnie obowiązującego, którymi w Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia (art. 87 ust. 1 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.⁴). Uwzględnione zostanie także dostępane orzecznictwo sądów polskich poświęcone omawianej problematyce.

Ks. dr hab. WŁODZIMIERZ BROŃSKI, prof. KUL – kierownik Katedry Negocjacji i Mediacji w Instytucie Europeistyki KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: valter@kul.lublin.pl

¹ Kazanie wraz z homilią i konferencją stanowią trzy postacie jednostki przepowiadania słowa Bożego ujmowanego od strony praktycznej, czyli przepowiadania urzeczywistniającego się w każdorazowym jego akcie. Każda z tych jednostek jest przekazem treści zbawczej, który za każdym razem dokonuje się w innej i niepowtarzalnej sytuacji. W niniejszym opracowaniu termin „kazanie” będzie używany jako pojęcie zbiorcze na określenie różnorodnych jednostek przepowiadania.

² T. N a g a n o w s k i. *Cudze myśli i słowa w czyichś ustach. Głos prawnika*. W: *Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań*. Red. M.K. Kubiak, W. Przyczyna. Poznań 2008 s. 67-80. Książka zawierająca tenże artykuł stanowi pokłosie sympozjum, które odbyło się w Poznaniu w dniach 19-20 września 2006 r.

³ Tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631 ze zm.

⁴ Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.

Ratio legis prawa autorskiego stanowi ochrona praw twórcy utworu⁵. Ochronie, co do zasady, nie podlega sam utwór, lecz prawa, które wobec niego przysługują twórcy. Funkcją prawa autorskiego jest ochrona tych praw, a nie samego utworu. Dlatego po omówieniu specyfiki kazania jako utworu zostanie przedstawione zagadnienie autorskich praw osobistych i majątkowych w tym zakresie.

SPECYFIKA KAZANIA JAKO UTWORU

Kazanie jest rzeczywistością złożoną. Można je rozpatrywać z wielu stron. Na gruncie art. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych możemy stwierdzić, że kazanie rozumiane jako jednostka przepowiadania słowa Bożego z istoty swej jest wytworem niematerialnym wyrażonym słowem (art. 1 ust. 2 pkt 1) i wykazuje wszystkie trzy cechy konieczne do uzyskania kwalifikacji „utworu”. Stanowi mianowicie rezultat pracy człowieka (kaznodziei). Jednocześnie spełnia przesłanki „ustalenia”, czyli jest uzewnętrznione w żywym przepowiadaniu konkretnego kaznodziei, czy też w formie opublikowanego tekstu kazania⁶ i jest działalnością twórczą o charakterze indywidualnym. Dobrze przygotowane i należycie wygłoszone kazanie jest owocem aktywności twórczej kaznodziei i jego osobistą wypowiedzią jako człowieka całkowicie zaangażowanego w wierze i miłości Boga, w służbie człowieka i Kościoła, a także w solidne przygotowanie treści kazania i jego właściwe wygłoszenie⁷. Kazanie jako utwór podlega ochronie z mocy ustawy (art. 1 ust. 4). Rodzi się jednak pytanie, czy kazanie jako jednostka

⁵ Termin „twórca” występuje w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych w różnych znaczeniach. Tak więc oznacza on: wyłącznie osobę, która stworzyła utwór; rzeczywistego twórcę albo inny pierwotny podmiot autorskich praw majątkowych; rzeczywistego twórcę albo jego spadkobiercę; rzeczywistego twórcę albo jego następcę prawnego (w tym też spadkobiercę); rzeczywistego twórcę, a po jego śmierci osoby bliskie (określone w art. 78 ust. 2); rzeczywistego twórcę, który w chwili wykonywania uprawnień z art. 58 jest równocześnie podmiotem autorskich praw majątkowych; rzeczywistego twórcę albo jego następcę prawnego (w tym też spadkobiercę); rzeczywistego twórcę, a także jego następcę prawnego (w tym też spadkobiercę) albo po śmierci twórcy osoby bliskie (określone w art. 78 ust 2) lub też inny (niż rzeczywisty twórca) pierwotny podmiot autorskich praw majątkowych. *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*. Red. J. Barta [i in.]. Zakamycze 2005 s. 178-179.

⁶ W rozumieniu ustawy „utworem opublikowanym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie” (art. 6 ust. 1).

⁷ A. L e w e k. *Teologiczno-misyjny i personalistyczny model formacji kaznodziei*. W: *Integracyjne kształcenie kaznodziei*. Red. W. Broński. Lublin 2006 s. 67.

przepowiadania kościelnego ma jakąś odrębną specyfikę. Odpowiedzi będziemy szukać najpierw w refleksji teologiczno-homiletycznej, a następnie w prawie autorskim.

Istota przepowiadania Kościoła sprowadza się do przekonania, że nie jest ono jedynie słowem o Bogu wypowiedzianym przez człowieka, ale słowem Bożym w postaci słowa ludzkiego⁸. Stąd celem przepowiadania kościelnego urzeczywistniającego się w kazaniu są: nawrócenie, wiara i budowanie wspólnoty wierzących – Kościoła⁹.

Realizacja przez kaznodzieję tak zdefiniowanego celu kazania domaga się określonych elementów strukturalnych oraz korzystania z określonych źródeł. Do podstawowych źródeł należą: Pismo Święte, Tradycja, liturgia, nauczanie Kościoła, teologia, sytuacja egzystencjalna człowieka¹⁰. Pismo Święte, Tradycja i liturgia nie są przedmiotem prawa autorskiego. Korzystając z nich, należy jedynie wskazać źródło pochodzenia cytatu czy parafrazy.

Ponieważ kazanie jest słowem Bożym w słowie ludzkim kaznodziei, to z teologicznego punktu widzenia należy do swoistej, ale własnej twórczości człowieka¹¹. Jest to twórczość wypływająca z teandrycznego charakteru przepowiadania. Skutkuje to tym, że kaznodzieja nie jest wyłącznym autorem kazania. O zaistnieniu kazania decyduje, obok kaznodziei, słuchaczy i sytuacji, sam Bóg. Kaznodzieja jest służą danego mu słowa i wyłącznie drugorzędnym autorem kazania. Nie ma także pełnej władzy nad źródłami kazania, czyli objawioną prawdą Bożą. Poza tym cel kazania jest dany kaznodziei z zewnątrz, a ostateczny kształt kazania nie zależy od pomysłowości, talentu i pracowitości kaznodziei, ale od Boga. Tworzone i wygłoszone kazanie będzie tym doskonalsze, im kaznodzieja, nie lekceważąc czynników ludzkich, pełniej otworzy się na działanie Boga. Mimo to jednak kaznodzieja jest wolnym i po ludzku twórczym, a kaznodziejstwo jest twórczością¹².

⁸ W. Pr z y c z y n a. *Kazanie jako słowo Boże*. W: *Fenomen kazania*. Red. W. Pr z y c z y n a. Kraków 1994 s. 64-66.

⁹ G. S i w e k. *Przepowiadanie słowa Bożego*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 2: *Teologia pastoralna szczegółowa*. Lublin 2002 s. 149-151.

¹⁰ W. B r o Ń s k i. *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*. Lublin 1999 s. 34.

¹¹ Z. G r z e g o r s k i. *Problemy wartościowania kazań*. „Poznańskie Studia Teologiczne” 4:1983 s. 293.

¹² G. S i w e k. *Proces tworzenia kazania*. W: *Fenomen kazania*. Red. W. Pr z y c z y n a. Kraków 1994 s. 182-183. Zob. J. T w a r d y. *Koncepcja pracy twórczej nad kazaniem*. Rzeszów 1998 s. 35-153.

Kazanie jest aktem kreatywnym¹³. Z retorycznego i teologicznego punktu widzenia kreatywność na gruncie kaznodziejstwa jest konieczna. Kreatywną nazywamy twórczość zmierzającą do wytworzenia dzieła noszącego znamię nowości. Za kreatywną w teorii homiletycznej uznaje się taką myśl, która w określonych okolicznościach jest całkowicie nowa bądź zawiera jakieś nowe elementy i pomaga ludziom w rozwiązywaniu ich życiowych problemów. Kreatywność odnosi się do całej Bosko-ludzkiej rzeczywistości kazania, a nie tylko do zewnętrznej jego formy. Skuteczność swego słowa Bóg wiąże ze współpracą człowieka¹⁴.

Na gruncie homiletyki odróżnia się kazanie od tekstu kazania. Kazanie nie jest zredagowanym tekstem, lecz rzeczywistością dynamiczną, która się dzieje podczas samego głoszenia¹⁵. „Kazanie jest jednym z zachowań komunikacyjnych, w którym bierze udział nie tylko kaznodzieja, lecz także wiele innych czynników (aktywni słuchacze, związki wspólnotowe, wyobrażenie o mówcy, oczekiwania słuchaczy oraz inne okoliczności). Stąd też tworzyć kazanie to właściwie przygotować spotkanie”¹⁶.

Omawiając zagadnienie specyfiki kazania jako utworu, należy podkreślić, że twórczość, polegająca na stworzeniu dzieła, jest złożonym procesem. Składa się z różnych etapów, zakończonych uzewnętrznieniem utworu, a następnie jego rozpowszechnieniem, czyli publicznym udostępnieniem¹⁷. Kazanie, tak jak większość przedmiotów praw autorskich, powstaje z myślą o podzieleniu się twórczymi dokonaniem autora z zainteresowanymi osobami. Charakterystycznym dla kazania jako utworu jest przede wszystkim udostępnienie go odbiorcom na forum publicznym, czyli w ramach przepowiadania liturgicznego i pozaliturgicznego, poprzez wykonanie go wobec nich na żywo przez kaznodzieję (art. 50 ust. 3)¹⁸.

Osobie, która stworzyła dzieło, jakim jest kazanie, przysługują uprawnienia do tego dzieła. Zakresem zastosowania tej zasady są objęte autorskie prawa osobiste i autorskie prawa majątkowe.

¹³ Zob. J. Rothermundt. *Die Heilige Geist und die Rhetorik*. Gütersloh 1984 s. 133-142.

¹⁴ R. Bohrem. *Predigtlehre*. München 1971 s. 76.

¹⁵ W. Bartholomäus. *Kleine Predigtlehre*. Zürich 1974 s. 136-139.

¹⁶ Siwek. *Proces tworzenia kazania* s. 184.

¹⁷ R. Gola. *Prawo autorskie i prawa pokrewne*. Warszawa 2008 s. 53.

¹⁸ Oprócz prawa do jednorazowej reprodukcji dzieła rozpowszechnianie utworu może się dokonywać także w drodze reprodukcji trwałej (art. 50 ust. 2). Wówczas rozpowszechnianie utworu odbywa się w drodze udostępniania publicznie nośników materialnych dzieła. J. Szczotka. *Autorskie prawa majątkowe. W: Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*. Red. M. Poźniak-Niedzielska. Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007 s. 61-63.

AUTORSKIE PRAWA OSOBISTE

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych wyraźnie oddziela autorskie dobra i prawa osobiste od autorskich dóbr i praw majątkowych. Autorskie dobra i prawa osobiste umieszcza w pierwszej kolejności i omawia je w sposób szeroki, przez co nadaje wysoką rangę ochronie dóbr osobistych w systemie autorskiej ochrony prawnej.

Autorskie prawa osobiste są związane z twórcą w sposób trwały. Istotą tych praw jest ich niezbywalny charakter. Nie podlegają zrzeczeniu się lub zbyciu. Są też bezterminowe, czyli są formalnie nieograniczone w czasie (art. 16)¹⁹. Nigdy nie wygasają, nawet po śmierci twórcy²⁰. Chronią więc twórcy z tworem ze skutecznością *erga omnes* przed wszelkimi bezprawnymi działaniami ze strony osób trzecich. Ochrona ta wynika z intelektualnego i emocjonalnego zaangażowania autora lub autorów w jego powstanie, a autorstwo jest podstawą i motywem przyznania twórcy praw mających chronić jego autorskie dobra osobiste²¹.

Wszystkie autorskie dobra osobiste przysługujące twórcy objęte są pojęciem „twórczość naukowa i artystyczna”. Pojęcie to jest zamieszczone wśród innych dóbr osobistych wymienionych w art. 23 k.c.²² W tym kontekście autorskie dobra osobiste są częścią dóbr osobistych powszechnego prawa cywilnego²³.

¹⁹ Od autorskich praw osobistych należy odróżnić dobra osobiste, które są „wartościami niemajątkowymi, wiążącymi się z osobowością człowieka” (A. Szpunar. *Ochrona dóbr osobistych*. Warszawa 1979 s. 106). Z tezą o niemajątkowym charakterze dóbr osobistych polemizuje P. Sut (*Problem twórczej wykładni przepisów o ochronie dóbr osobistych*. „Państwo i Prawo” 52:1997 z. 9 s. 31-32).

²⁰ M. Chajda, M. Skwarzyński. *Prawne konsekwencje śmierci autora utworu*. Maszynopis referatu wygłoszonego na konferencji naukowej „Dziedziczenie własności intelektualnej” 22 maja 2009 r. w Uniwersytecie Rzeszowskim.

²¹ Według E. Wojnickiej autorstwo „nie jest ani dobrem osobistym, ani prawem osobistości twórcy, lecz stanowi oparcie dla teoretycznej konstrukcji tych wartości. Traktowanie więzi łączącej twórcę z dziełem jako tożsamej z autorstwem umożliwia nadanie logicznego sensu formule art. 16 ustawy” (*Ochrona autorskich dóbr osobistych*. Łódź 1997 s. 93).

²² Takie przekonanie dominuje w piśmiennictwie. Zob. S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda. *Zagadnienia prawa autorskiego*. Warszawa 1973 s. 54, 242; Szpunar. *Ochrona dóbr osobistych* s. 116, 148; A. Kopff. *Ochrona praw twórcy*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1978 nr 81 s. 14; J. Panowicz-Lipska. *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*. Warszawa 1975 s. 168; J. Barta, R. Markiewicz, *Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej*. W: *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym*. Red. J.S. Piątkowski. Wrocław 1986 s. 136.

²³ E. Wojnicka. *Autorskie prawa osobiste*. W: *System prawa prywatnego*. T. 13: *Prawo autorskie*. Red. J. Barta. Warszawa 2007 s. 225. Stanowisko przeciwne, uznające odrębność

Przepis art. 16 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych wymienia autorskie prawa osobiste, nie zaś autorskie dobra osobiste. „Prerogatywy osobiste twórcy wymienione w ustawie (z większą lub mniejszą precyzją), uzyskały normatywną postać [...] osobistych podmiotowych praw autorskich”²⁴. Są to autorskie prawa osobiste do autorstwa utworu, oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępnienia go anonimowo, nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania, decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności, nadzorem nad sposobem korzystania z utworu. Istota wskazanych wyraźnie w art. 16 ust. 1-2 autorskich praw osobistych polega na występowaniu przez twórcę wobec innych osób w charakterze autora stworzonego utworu czy też na przypisywaniu określonej osobie twórczego wkładu w powstanie utworu. Jeśli idzie natomiast o autorskie prawa osobiste wymienione w art. 16 ust. 3-5, to ich istota koncentruje się na umożliwieniu twórcy decydowania o skierowaniu utworu do publicznego odbioru oraz o korzystaniu z niego przez inne osoby w sposób zgodny z zamysłem twórcy i twórczą koncepcją dzieła²⁵. Twórca jest bowiem zainteresowany tym, aby stworzone przez niego dzieło nie było poddawane zmianom zagrażającym jego szeroko pojętej wartości.

Wyliczenie autorskich praw osobistych zamieszczone w art. 16 ma charakter przykładowy i nie stanowi katalogu zamkniętego²⁶. Pierwsze dwa prawa osobiste wymienione w katalogu są tak bardzo związane z twórcą, że może je wykonywać tylko on sam²⁷. Jest to prawo do autorstwa utworu i oznaczenia utworu. Prawo do autorstwa utworu jest najbardziej podstawowym autorskim prawem osobistym. Polega ono „na możliwości żądania przez twórcę od osób trzecich, by uznawały, iż to on jest autorem danego utworu”²⁸. Jest ono wiążące dla każdego podmiotu prawa. Natomiast prawo do oznaczenia utworu dotyka rdzenia ochrony osobistych praw autora jako

autorskich dóbr osobistych, jest w piśmiennictwie odosobnione. Zob. J. Błęszyński. *Prawo autorskie*. Warszawa 1988 s. 116.

²⁴ Wojnicka. *Autorskie prawa osobiste* s. 241. Zob. P. Białecki. *Prawa czy dobra osobiste twórcy?* „Monitor Prawniczy” 11:2003 nr 15 s. 679-686.

²⁵ Gołat. *Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 137.

²⁶ W ustawie są ponadto wymienione dwa osobiste prawa twórcy: prawo do sprzeciwu w stosunku do decyzji o zniszczeniu dzieła plastycznego wystawionego w miejscu publicznym, połączone z prawem wykupu takiego utworu (art. 32 ust. 2), oraz prawo do udostępnienia oryginału utworu twórcy, jeżeli jest to niezbędne do wykonania prawa autorskiego (art. 52 ust. 3).

²⁷ Chajda, Skwarzyński. *Prawne konsekwencje śmierci autora utworu*.

²⁸ *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz* s. 235.

twórcy. Twórca dzieła ma prawo do oznaczenia, z którego może skorzystać, i podać się za twórcę lub nie. Może również oznaczyć utwór pseudonimem.

Art. 16 ust. 3 ustawy formułuje uprawnienie twórcy do „nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania”. W prawie autorskim jest ono znane jako prawo do integralności utworu. Według orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 29 października 1997 r. naruszenie tego prawa ma miejsce wyłącznie wtedy, kiedy nastąpi zmiana, która „zrywa» lub «osłabia» więź twórcy z utworem, usuwa lub narusza więź między utworem a cechami indywidualizującymi jego twórcę. Tak oznaczonych cech naruszenia prawa do integralności utworu nie spełniają drobne zmiany elementów jego treści i formy, które nie uchylają atrybucji utworu”²⁹.

Prawo do rzetelnego wykorzystania utworu należy rozumieć z uwzględnieniem okoliczności, że „jeśliby traktować połączenie omawianego uprawnienia (w jednym punkcie) z prawem do integralności za racjonalną decyzję ustawodawcy – należałoby przyjąć, że prawo do rzetelnego wykorzystania utworu odnosi się wyłącznie do eksploatacji utworu w dziełach zależnych oraz w innych utworach niesamoistnych”³⁰.

Prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu stanowi konsekwencję trwałości więzi, jaka łączy twórcę ze swoim dziełem³¹. W literaturze panuje pogląd, że prawo to jest dopełnieniem powyżej omówionego prawa do integralności utworu. Uprawnia ono twórcę do skontrolowania, czy dzieło przez niego udostępnione jest przez osobę korzystającą właściwie eksploatowane³².

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych uznaje twórcę za podmiot jedynie właściwy do podjęcia decyzji o przeznaczeniu dzieła do publikacji po uznaniu go za ukończone. Decyzja taka ma charakter jednorazowy³³.

Twórcy kazania przysługują autorskie prawa osobiste. Chronią one nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu jego więź z utworem, jakim jest kazanie. Równocześnie naruszenie autorskich praw osobistych przez kaznodzieję korzystającego w sposób niezgodny z prawem z tekstów innych autorów skutkuje odpowiedzialnością.

²⁹ *Dobra osobiste. Zbiór orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Krakowie*. Opr. B. Gawlik. Kraków 1999 s. 238 – I ACa 477/97. Zob. art. 49.

³⁰ *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz* s. 242.

³¹ A. Wojciechowska. *Treść osobistych praw autorskich*. „Przeгляд Ustawodawstwa Gospodarczego” 47:1994 nr 11 s. 16.

³² Gola t. *Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 138.

³³ Wojciechowska. *Treść osobistych praw autorskich* s. 16.

AUTORSKIE PRAWA MAJĄTKOWE

Twórca kazania, jako podmiot praw autorskich, posiada również prawa majątkowe do stworzonego utworu. Autorskie prawa majątkowe są prawami podmiotowymi. Mają charakter zbywalny. Można nimi dysponować w drodze czynności prawnych (art. 41 ust. 1), a także podlegają one dziedziczeniu³⁴. Zgodnie z art. 17 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórca przysługuje wyłączone prawo do korzystania z utworu, rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz wynagrodzenia za korzystanie z utworu. W odróżnieniu od katalogu autorskich praw osobistych, wyliczenie przez ustawodawcę autorskich praw majątkowych ma charakter wyczerpujący³⁵.

Korzystanie z utworu, o którym mówi art. 17, polega na „prawie do decydowania o każdej formie korzystania z utworu jako dobra niematerialnego. Przez korzystanie należy rozumieć wszelkie formy czynności faktycznych i prawnych, na podstawie których inny podmiot na określonych warunkach uzyskuje możliwość korzystania z utworu”³⁶. Oznacza to, że twórca, jako podmiot uprawniony, może używać swój utwór w różny sposób i czerpać z tego tytułu konkretne zyski. Udostępnienie przez twórcę przysługującego mu dzieła, czyli udzielenie licencji na korzystanie z utworu przez inną osobę, nie powoduje utraty przezeń prawa do dalszego korzystania z tego utworu³⁷.

Od prawa do korzystania z utworu ustawa wyraźnie oddziela prawo do rozporządzania utworem (art. 17). Prawo to należy traktować jako „podejmowanie wszelkich czynności prawnych zmierzających do umożliwienia innym podmiotom eksploatacji dzieła i do czerpania przez twórcę korzyści ekonomicznych związanych z eksploatacją”³⁸. Rozporządzanie utworem oznacza zarówno zbycie majątkowych praw autorskich, jak i udzielenie

³⁴ Ze względu na to, że przedmiotem jest dobro niematerialne, autorskie prawo majątkowe jest „innym prawem niż własność i ma swe źródło w monopolu przyznanym przez ustawodawcę” (J. Barta, R. Markiewicz. *Prawo autorskie*. Warszawa 2008 s. 83). Konstrukcja monopolu akcentuje, że prawo wyłączone istnieje tylko w tym zakresie, w którym wyraźnie zostało ustanowione. E. Traple. *Autorskie prawa majątkowe*. W: *System prawa prywatnego*. T. 13: *Prawo autorskie*. Red. J. Barta. Warszawa 2007 s. 125.

³⁵ Gołat. *Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 142-144.

³⁶ Traple. *Autorskie prawa majątkowe* s. 130.

³⁷ Gołat. *Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 145. Według M. Poźniak-Niedzielskiej, prawo do korzystania z utworu obejmuje: prawo do utrwalania, czyli sporządzania materialnego nośnika, i prawo do zwielokrotniania utworu, czyli wytwarzania kolejnych egzemplarzy utworów. Zob. Szczotka. *Autorskie prawa majątkowe* s. 58-61.

³⁸ Traple. *Autorskie prawa majątkowe* s. 128.

licencji na korzystanie z utworu i następuje na wszystkich polach eksploatacji³⁹.

Pole eksploatacji jest podstawowym pojęciem w obecnej konstrukcji majątkowych praw autorskich⁴⁰. „Polem eksploatacji jest sposób, zarówno techniczny, jak i praktyczny korzystania z majątkowych praw do utworu”⁴¹. Wyliczenie odrębnych pól eksploatacji w art. 50 ustawy, czyli takich, które nie mogą być zastąpione dotychczasowymi, samodzielnymi pod względem technicznym i ekonomicznym sposobami korzystania, nie jest wyczerpujące. Oznacza to, że w każdej chwili mogą się pojawić nowe formy korzystania, a tym samym w ramach ustawowo wymienionych pól eksploatacji bardziej szczegółowe podziały będące wyrazem odrębnego ekonomicznie znaczenia poszczególnych sposobów korzystania⁴². Majątkowe prawa autorskie powinny być zatem interpretowane w odniesieniu do wymienionych przykładowo w art. 50 pól eksploatacji⁴³.

Ostatnim z wymienionych w art. 17 autorskim prawem majątkowym jest prawo do wynagrodzenia. Polega ono na „możności żądania odpowiedniej kwoty od podmiotu korzystającego z utworu w takim zakresie, jakim jest on objęty monopolem prawnoautorskim. Dlatego wynagrodzenie nie należy się za te formy korzystania, które mieszczą się w granicach wyznaczonych dozwolonym użytkowaniem”⁴⁴.

Zestawiając autorskie prawa osobiste z autorskimi prawami majątkowymi, należy podkreślić, że do istoty praw majątkowych należy fakt, że wygasają (art. 36), tj. czas ich trwania jest ograniczony. Wygaśnięcie to następuje co do zasady z upływem siedemdziesięciu lat⁴⁵. Po wygaśnięciu praw

³⁹ Gola. *Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 145.

⁴⁰ Zob. E. Traple. *Treść majątkowych praw autorskich*. „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 47:1994 nr 11 s. 13-15.

⁴¹ Chajda, Skwarzyński. *Prawne konsekwencje śmierci autora utworu*. Według R. Gola pola eksploatacji są „zakresami korzystania z przedmiotu ochrony, składającymi się na treść majątkowych praw autorskich” (*Prawo autorskie i prawa pokrewne* s. 145).

⁴² Traple. *Autorskie prawa majątkowe* s. 145.

⁴³ Zob. tamże s. 152-201. E. Traple omawia tutaj szczególne uprawnienia majątkowe: prawo zwielokrotniania, prawo wprowadzenia do obrotu, prawo najmu i użyczenia egzemplarzy, prawo wystawiania, *droit de suite*, prawo komunikowania dzieła publiczności bezpośrednio lub za pomocą różnych środków technicznych.

⁴⁴ Grzybowski, Koff, Serda. *Zagadnienia prawa autorskiego* s. 145. W doktrynie istnieje spór czy prawo do wynagrodzenia ma charakter względny czy bezwzględny. Zob. Traple. *Autorskie prawa majątkowe* s. 132-135.

⁴⁵ Szersze omówienie zagadnienia zob. Chajda, Skwarzyński. *Prawne konsekwencje śmierci autora utworu*.

autorskich do danego utworu przechodzi on do domeny publicznej. Można więc korzystać z niego bez potrzeby zawierania umów licencyjnych i rozliczania wynagrodzeń, pamiętając o nieograniczonych w czasie prawach osobistych do danego utworu.

Reasumując, należy zauważyć, że ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych chroni autorskie prawa osobiste i autorskie prawa majątkowe twórcy utworu. Eksploatacja danego dzieła nie może ani naruszać normalnego korzystania z utworu, ani godzić w słuszne interesy twórcy.

BIBLIOGRAFIA

- Poźniak-Niedzielska M.: Ochrona praw autorskich. W: Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu. Red. M. Poźniak-Niedzielska. Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007 s. 160-184.
- Seldec P.: Przepięstwa naruszające prawo autorskie. „Przegląd Sądowy” 13:2003 nr 6 s. 85-111.
- Siwek G.: Teksty cudze w procesie tworzenia jednostki przepowiadania. W: Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań. Red. M.K. Kubiak, W. Przyczyna. Poznań 2008 s. 35-48.

THE COPYRIGHT OF A SERMON

Summary

A sermon, as a unit of ecclesiastical prophecy, is a specific composition – the word of God in the human words of a preacher. It is protected and its author is entitled to enjoy their moral rights and copyright. Moral rights rest with the creator permanently. Specifically, they are inalienable. They are not subject to alienation or disclaimer. They are perpetual as they never expire, even after the death of the creator. They protect the bond between the author and his or her work against lawless acts of third parties. On the other hand, economic copyrights are alienable – one can dispose of them by legal acts, and they are inheritable.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: kazanie, kazanie jako utwór, prawo autorskie.

Key words: sermon, sermon as a work, copyright.